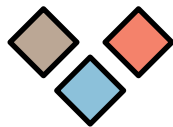

עֵת סְפוּד וְעֵת רִקּוּד

**מחשבות והצעות מעשיות
לקראת שמחת תורה תשפ"ה**

עת ספוד ועת רקוד

הפסוק "עת לבכות ועת לשחוק, עת ספוד ועת רקוד" ממגילת קהלת מתאר את מורכבות החיים ואת המגוון הרגשי שהם מזמנים לנו. אולם, המציאות מורכבת יותר מהחלוקה הברורה שהפסוק מציג. בעולמנו, שאינו נקי וחד-משמעי, הזמנים והרגשות לעתים קרובות מתערבבים זה בזה. האתגר האמיתי טמון ביכולת להתמודד עם מורכבות זו, לנווט בין הרגשות המעורבים, ולמצוא דרך לחוות ולבטא רגשות מנוגדים בו-זמנית.

כל כך הרבה השתנה משמחת תורה של שנה שעברה לשמחת תורה וימי החגים שעומדים לפנינו. האם נוכל לנהוג בהם כרגיל? כאילו סערה לא שטפה את הארץ ועדיין בעיצומה? האם נכון לנו לנהוג כמנהג אשתקד? כמה עצבות, דממה או זכרון מותר להכניס בשערי בית הכנסת ולתוך התפילות והמנהגים שעה שלכל אחד ואחת מאיתנו חייל או חיילת שנפלו, איש או אישה, זקנים ותינוקות שנרצחו וחקוקים על לוח הלב. בשעה ששמות רבים כל כך הפכו חקוקים לזיכרון על שמלת ספרי התורה או על פרוכת ארון הקודש. האם נוכל כפי שכתב שלמה ארצי "לרקוד עם חיילים מתים בלב"?

בחוברת שלפניכם ביקשנו ממנהיגי קהילות ובתי כנסת לעסוק בסוגיות, בשאלות הקשות ואף להציע להן מענה פרקטי והלכתי.

בברכת שנה טובה ובתפילת "ושבו בנים לגבולם"

צוות מכון הדר

הן הם יודו: שוויון ותפילה בהלכה

מאת הר' איתן טוקר והר' מיכאל רוזנברג
עריכה בעברית: הר' נדב יעקב ברגר

בהוצאת ידיעות ספרים

הספר שיוביל אתכם במסע מעמיק דרך המקורות ההלכתיים בנוגע למקום של מגדר בהובלת תפילה ובספירה למניין.

בחנויות הספרים או ברכישה ישירה ממכון הדר

שיעורים מעמיקים בגמרא, הלכה ומחשבה.

ימי עיון, תפילות שבת וחג, סמינרים, לימודי נוסח, מקהלת חזנות ועוד.

לאירועים קרובים ושיעורים מוקלטים: mechonhadar.org.il

אפשר לחשוב אחרת?

ר' ד"ר אביטל הוכשטיין

אירועי שמחת תורה בשנה שעברה מדגישים את תחושת הגורליות והפסיביות, מערערים את האמונה ביכולת לשינוי חיובי ודוחפים הרבה מאיתנו להסתגל למציאות פסימית. דרך כתבי קהלת, במיוחד הפסוק "תן חלק לשבעה וגם לשמונה", מודגשת הקריאה לפעולות מגוונות ואקטיביות מול חוסר הוודאות והאיום המתמיד. שמחת תורה ושמני עצרת מזמינים אותנו לחשוב מחדש, לנסות שוב ושוב, ולפעול מתוך הבנה שהעתיד אינו קבוע וניתן להשפיע עליו

להיות טוב. בלי אמונה ביכולת לשינוי ובאפשרות לשינוי לטובה אין בסיס ואין יסוד לתשובה. לפיכך לא ברור שנוכל לעשות תשובה בעקבות אירועי שמחת תורה תשפ"ד.

באופן בלתי צפוי, קהלת המוכר כמדוכא ומדכא - הוא שקורא לנו לפעול מול חוסר הוודאות של העולם - מול האפשרות התמידית של רע ורוע, מול עולם שבו יש דבר מרכזי ודאי אחד: "שמקרה אחד יקרה את כולם" (קהלת ב, יד) - מוות.

פסוק אחד הממחיש תפיסה זו מופיע לקראת סופו של ספר קהלת, שם נאמר: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא ידע מה יהיה רעה על הארץ": (קהלת יא, ב). הפסוק לכאורה מציע לאדם לחלק את רכושו לחלקים רבים, לפזר הזדמנויותיו: שבעה, שמונה, ומקשר הצעה זו להנחה שיש חוסר וודאות לגבי העתיד: "כי לא ידע מה יהיה רעה על הארץ". אולי אפילו מניח הפסוק שאכן יהיה רע - רק שאנחנו איננו יודעים זאת בוודאות, ואיננו יודעים איזה רע, ולכן כדאי להיות מוכנים בצורות שונות לבאות.

רוני מגידוב בספרה 'יש חיים לפני המוות' פורשת את תפיסת עולמו של הפסוק: "הנחת היסוד היא שבנושאים רבים הקשורים בו ובמעשיו אין לאדם ידיעה. הוא אינו יודע מתי צפויה פורענות... רבים

מ אורעות שמחת תורה בשנה שעברה ניצבים כמעידים: 'בכל דור ודור עומדים עלינו לבלותינו', ומהווים קו פרשת מים אל עבר התבצרות משמעותית נוספת בתפיסת עולם זו. האמונה שיכול להיות אחרת מעורערת מאז שוב ושוב, וערעור זה מגובה לא רק בתפיסת המציאות אלא גם בשיח שמניח גזירת גורל שכזו - אודות בני אדם ואודות הגורל היהודי. דוגמא אחת היא האמירה שמחבלי חמאס הינם ההמן של ימינו, כלומר המן הוא קבוע - והשאלה היא רק איזה לבוש הוא עוטה, כך גם 'על חרבך תחיה' - היא כגזירת גורל יהודית-ישראלית.

בצל אלו, האמונה ביכולת לחולל שינוי, ובפרט שינוי לטובה, הולכת ונשחקת. ועם אבדן זה שוקעת פאסיביות ונוצר קיפאון - מחשבתי ומעשי, המלווה באינרציה התנהגותית ותפיסת מציאות חסרת אופק, מציאות שבה האפשרות לשינוי נדמית רחוקה מאי פעם. היכולת, האומץ והתושייה לנסות שוב ואחרת - הן נקודות מוצא לתשובה, והן חסרות לנו. האמונה הנצרכת התערערה בשמחת תורה משום שעמידה מול רוע עצום עשויה להיות צעד בקיבוע של שיתוק, ודרך לתפיסת עולם בה יש גזירת גורל קבוע, כזו שאדם לוקח על עצמו כשהוא מרגיש שלפניו רק גזירת גורל רעה.

תשובה דורשת כמה אמונות בסיסיות. המרכזיות שבהן הן: האמונה שיכול להיות אחרת - והאמונה שיכול

מסביר לנו שיש ערך ל"עוד", הערך נולד מתוך חוסר הידיעה האנושית אודות העתיד.

רש"י בפירושו לפסוק כתב:

”תן חלק לשבעה. קרבנות צבור של שבעת ימי פסח. וגם לשמונה. של שמונת ימי החג (סוכות): כי לא תדע מה יהיה רעה. אם יחרב הבית, ולא תקריבו עוד, ויועילו קרבנות הראשונים, לבטל גזרה רעה: דבר אחר כי לא תדע מה יהיה רעה. לא ידעת מה נגזר על הגשמים בחג. ויועילו הקרבנות, ויבטלו גזרות רעות:”

רש"י, כנראה בעקבות המדרש, מקשר את ההצעה לפעילות נוספת, לקורבנות נוספים, לדרכי קשר נוספות, עם חוסר ודאות כפולה - שקהלת מזהיר עליה במילים "כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ". ראשית חוסר וודאות ביחס לעתיד. שנית חוסר וודאות אודות המשמעות של המעשים שלי בעבר או בהווה, מה עשוי להועיל, מה עשוי להשפיע על המציאות, מה יכול לאפשר תקשורת וקשר, ולכן כדאי לי לעשות יותר.

כלומר, הדרשן מקשר את שמיני עצרת לניסיון שמיני, לפעולה שמינית, למתן חלק שמיני, עוד ועוד הזדמנות - הופך את שמיני עצרת ליום של קריאה לאקטיביות ולעוד אקטיביות. לא חג של עצירה אלא חג של ניסוי על אף האפשרות לרע בעולם ולטעויות. כך הופכת קריאתו של קהלת לעשייה עשירה לתגובה ראויה לחוסר ודאות כפולה - ביחס למשמעות והשלכות מעשים בהווה וביחס לעתיד ומה יביא עימו.

העתיד נצבע על ידי העבר. קשר הדוק, גורלי כמעט, קושר בין עבר ועתיד, וקובע במידה רבה את אופיו של האחרון. אך העתיד אינו צבוע בגוון אחיד: הוא יכול להיות אפור וקודר, תוצאה של קיפאון, פחד וחזרה על דפוסים מוכרים, או עשיר ומגוון, פרי עשייה רבת פנים וזרועות, תנועה ופעילות רחבה. קהלת קורא לנו לנסות שוב, ושוב ושוב, ומציעה שאנחנו לא חייבים להסתכל על כל העולם שלנו דרך העיניים של אידוע אחד - מכונן עד כמה שיהיה, הוא טוען שכל מיני דברים משפיעים על התפיסה שלנו, ועל המציאות שלנו. בכך יש פתח לשינוי, בכך יש פתח לתשובה, בכך יש פתח לתקווה.

הם הדברים הסמויים מן העין... על אף נסיבות קיומיות אלה של היעדר ודאות, אל ימנע עצמו אדם מעשייה... המתנה לתנאים הנכונים, כלומר לאפשרות המתאימה ביותר, לביטחון המוחלט, תבלום יוזמה ותוביל לחידלון.^[1] לפי קריאה זו הפסוק שלפנינו, וגם אלו הסמוכים לו, אינו מבטל את חוסר הודאות או את החשש באמירה "יהיה טוב", אלא קורא לאדם לאקטיביות דווקא אל מול חוסר הודאות והאיום

העתיד אינו צבוע בגוון אחיד: הוא יכול להיות אפור וקודר, תוצאה של קיפאון, פחד וחזרה על דפוסים מוכרים, או עשיר ומגוון, פרי עשייה רבת פנים וזרועות, תנועה ופעילות רחבה

המתמיד של הרוע. הפסוק מציע אקטיביות במישורים רבים ומגוונים - תן חלק לשבעה וגם לשמונה. לא אינרציה, לא עמידה במקום (המוכר), לא חזרתיות (בטוחה) אלא הכרה בכך שחוסר הודאות והאפשרות לרע צריכים לגרום לאדם לפעילות יתר, לעשייה מגוונת, לפעילות רבת פנים ומחדשת - מתוך חוסר ידיעה מראש איזה מהם יצלח.

במדרש פסיקתא דרב כהנא נוצר קשר דווקא בין תפיסת עולם אקטיבית זו של קהלת לבין שמחת תורה. לתפיסתו "תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה רעה עליה ארץ": (קהלת יא, ב) מתאר תפיסת עולם לפיה יש לחיות מתוך הנחה שהעתיד עשוי להביא עימו רע, רעות ורוע. ע"פ המדרש המספר שמונה שנמצא גם בפסוק הפותח את המפטיר של החג "ביום השמיני" (במדבר כט, לה) מהווה עוגן טכני לקישור. בין שני הפסוקים ישנו גם קישור רעיוני שמפתח הדרשן במסע שבין שביעיות ושמיניות כפי שמצווה עלינו קהלת: "תן חלק לשבעה וגם לשמונה".

המדרש מסתיים בקישור ישיר בין הפסוק מקהלת לשמיני עצרת: "ר' לוי א' תן חלק לשבעה, אילו שבעת ימי החג (סוכות). 'וגם לשמונה', ביום השמיני עצרת תהיה' (במדבר כט, לה). הדרשה מבקשת שנבין את החג הזה - שמחת תורה, שמיני עצרת, מתוך הקשרו: שבעת ימי החג - סוכות. שמיני עצרת הוא חג שהוא "עוד" - עוד יום שמיני אחרי שבעה ימי חג. קהלת

רוני מגידוב, יש חיים לפני המוות, ספרי ניב 4202, 261-361.

מחשבות על שמחת תורה

אשרת שהם, קהילת הקהל ירושלים

מאמר זה נכתב בשלהי הקיץ, עוד לפני הרצחו של הירש גולדברג פולין ז"ל חבר קהילתנו האהוב, בשבי. רבים מאיתנו ראו את הירש בפעם האחרונה וקוד בליל שמחת תורה בבית הכנסת בשמחה שכל כך שאפיינה אותו. אני מקדישה את הדברים לעילוי נשמתו ובתפילה לשובם של כלל החטופים

אחרי שנה של אבל יומיומי שמחזיר אותנו שוב ושוב אל הרגעים הראשונים של מציאות בלתי נתפסת המלווה אותנו משמחת תורה אשתקד, קשה לחשוב על חגיגות שמחת תורה, שנה בלבד אחרי. איך נחגוג השנה? הנה כמה הצעות

איך נציין את "שמחת תורה" השנה?

איך לחגוג את שמחת תורה השנה, כשליבנו שבור? המלחמה טרם הסתיימה, והכאב טרי מדי. איך אפשר לשמוח כשחברים ונפשות יקרות נרצחו, כשהחטופים טרם שבו וזועקים לחרות, והפצועים בתהליכי החלמה קשים וכואבים נושאים את פצעיהם בגוף ובנפש? כיצד נוכל להתחיל מחזור חדש של תורה כשעודנו עסוקים באבל? האם יש מקום לשמחה בימים קשים אלה?

אני מציעה שלושה רעיונות מרכזיים שניתן לשלב בציון שמיני עצרת. הרעיונות הללו יספקו מסגרת מגוונת שניתן להתאימה לקהלים שונים.

הצעה א: השנה נציין את שמיני עצרת - בו נעצור ונזכור

שמיני עצרת, המסיים את חג הסוכות, הוא במקור יום טוב ללא חגיגה מיוחדת. עם השנים, הוא קיבל את אופיו כשמחת תורה, חג של שמחה והקפות. אך השנה, נוכח המציאות הקשה, נציין את היום בצורה שונה.

נסיים את ספר דברים ונתחיל את בראשית, נפטיר את הפטרת שמיני עצרת ובה הפסוק "יהי ה' אֱלֹקֵינו עִמָּנו כְּאִשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינו אֶל יַעֲזֹבֵנו וְאֶל יִטְשֵׁנוּ" במקום הפטרת שמחת תורה. **בלי חגיגה ובלי ריקודים ובלי הקפות לא בערב ולא בבוקר.** נוסיף לתפילה פרקי תהילים ותפילה לחזרתם של החטופים ולשלומם של

משחרב הבית האחרון רבו פרושין בישראל שלא היו אוכלין בשר ולא שותין יין. ניטפל להן ר' יהושע, אמר להן: בניי, מפני מה אין אתם אוכלין בשר? אמרו לו, נאכל בשר שבכל יום היה תמיד קרב לגבי מזבח ועכשיו בטל? אמר להן, לא נאכל. ומפני מה אין אתם שותין יין? אמרו לו, יין נשתה שבכל יום היה מתנסך על גבי המזבח ועכשיו בטל? אמר להם, לא נשתה. אמר להם, אם כן, לחם לא נאכל שממנו היו מביאין שתי הלחם ולחם הפנים, מים לא נשתה, שמהן היו מנסכין מים בחג, תאנים וענבים לא נאכל, שמהם היו מביאין בכורים בעצרת. שתקו.

אמר להם, בניי, להתאבל יותר מדיי אי אפשר, ושלא להתאבל אי אפשר, אלא כך אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט זכר לירושלם, עושה אדם צרכי סעודה ומשייר דבר מועט זכר לירושלם, עושה אשה תכשיטין ומשיירת דבר מועט זכר לירושלם, שנאמר: אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי וגו' [תהילים קל"ז] וכל המתאבלים עליה בעולם הזה שמחים עמה לעולם הבא שנאמר: שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה, שישו איתה משוש כל המתאבלים עלי (ישעיהו ס"ו).

(תוספתא מסכת סוטה פרק ט"ו)

הצעה ג: שמחת תורה - אבל אחרת

ואולי יהיו שיאמרו שדווקא ראוי להמשיך במסורת ובשמחת תורה כסדרה, לחזק את הלבבות ולהתרומם מתוך העצב והשבר, להמשיך בשמחת תורה כפי שהייתה, עם הקפות וקריאה חגיגית, וכמו שעשינו בליל הסדר, להמשיך במסורת דווקא מתוך המשבר והכאב אבל בצורה אחרת. כמאמר התוספתא "שלא להתאבל אי אפשר". ואיך אחרת?

ריקודים במנינות שקטות, הקראת שמות החטופים (אם חס וחלילה לא ישובו) לפני כל הקפה, הקדשת הקפות לנופלים ולפצועים, לחיילים ולמפונים, הקדשת הקפות ליישובים שנפגעו, דגלים של הילדים עם שמות היישובים שהותקפו ולזכרם, הקראת פרקי תהילים בין הקפה להקפה. ניתן לסיים את התורה ולהתחיל אותה מחדש, אבל בלי טקס החתנים והכלות. ניתן לערוך יזכור מורחב ומיוחד לנרצחי הטבח, ולהתפלל לחיילים, לרפואת הפצועים, ולשובם של החטופים. **והשנה, אולי כדאי לוותר על הקידוש ועל החגיגות, כדי שנזכור ביום זה את שאירע.**

לכל גישה יש מקום בבתי הכנסת ובקהילות שלנו, ואולי דווקא מתוך השבר והכאב נוכל למצוא דרכים חדשות להעצים את המסורת ולחזק את הלבבות.

החיילים ולרפואת הפצועים, נרחיב את תפילת יזכור גם ליזכור לחללי הטבח ותפילה מעומק הלב לגשם, לברכה ולא לקללה. "תולדותם נשפך דמם עליך פנים תפן כי נפשנו אפפו מים בצדקם חון חשרת מים".

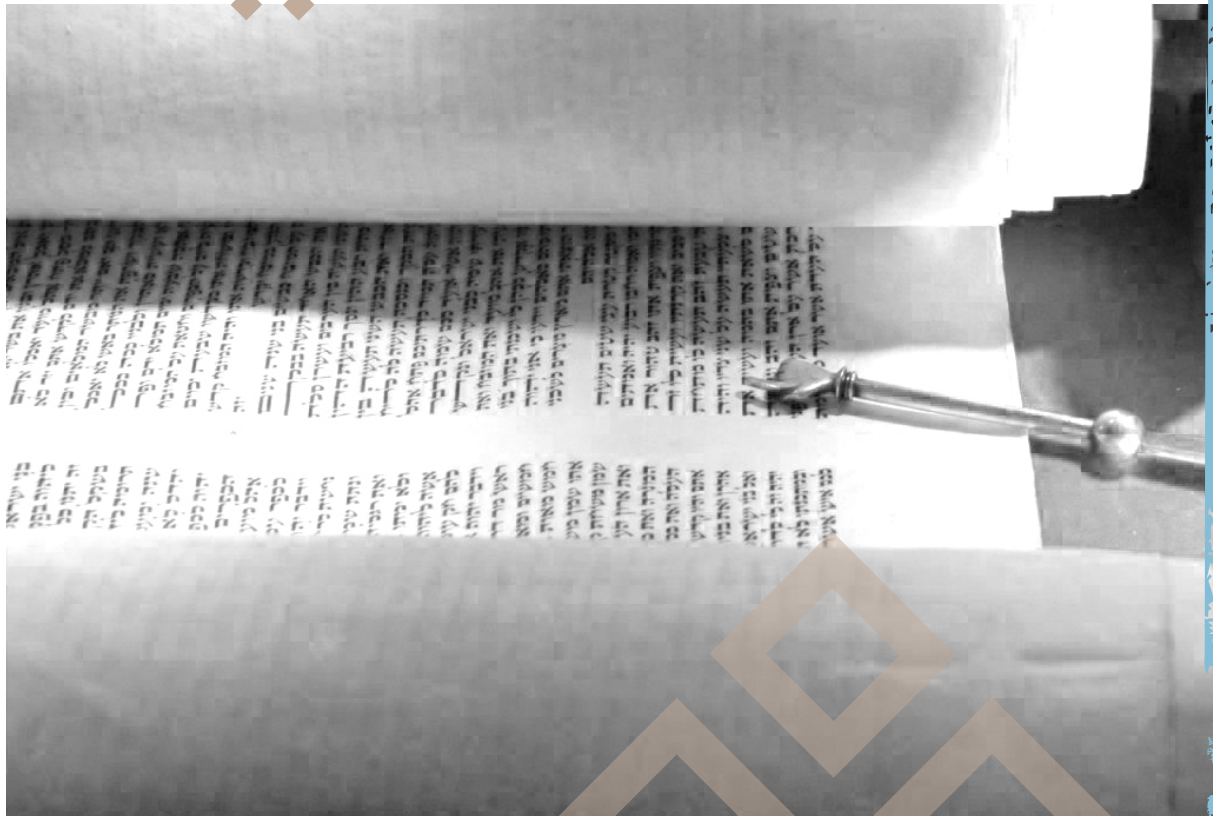
הצעה ב: ליל שמחת תורה ובוקר שמיני עצרת

ובכל זאת, יש האומרים כבודה של תורה, והרצון לשמח בכל זאת גם בטוב שכן נתגלה ובתורה ולימודה. ולהודות על מי שניצל, על מי שנרפא, להכיר במעשי החסד והעזרה ההדדית ולקודם מתוך דבקות ואמונה.

אפשר השנה להפריד בין אופי החג בבית הכנסת בערב ובבוקר. **בערב שמחת תורה שנת תשפ"ד עוד שמחנו וחגגנו - וכך נעשה השנה, אך שונה.** הקפות, פחות עליזות, שיוקדשו לחטופים, לחיילים, לפצועים, למתנדבים בחמ"לים, לנשות ואנשי המילואים ולמפונים מביתם, אבל הקפות של ערב. ורק בערב.

ובבוקר, בשעת הטבח והאסון לא נוכל לחגוג ונציין את שמיני עצרת. נעצור ונזכור, השנה כפי שהצעתי למעלה.

צילום: מרלין יוקפדיה

נגיל ברעדה - שמחת תורה ביום השנה לטבח השבעה באוקטובר

ד"ר רננה רביצקי פילזר, קהילת שירה חדשה ירושלים

האם בבתי הכנסת יחגגו כשברחוב החילוני יציינו יום אבל לאומי? כיצד ניתן לשלב בין שמחת החג ליום זיכרון נוסף שנכפה עלינו? האם ישנה דרך לרפא עצמנו כחברה ולהצליח לציין את החג ברוח המסורת האהובה לצד הכרה באסון שקרה ביום הזה?

על-פי התלמוד, "כהודאה דמיא" (יבמות פז ע"ב). ר' אליעזר בבואו לנחם את רבו, מציע לו לקבל תנחומין כאהרון, "שאין שתיקה אלא תנחומין" (אבדר"נ א,ד), אולם הרב מסרב להתנחם ואולי מסרב לפרש כך את השתיקה הפרדיגמטית. אהרון של הרשב"ם (על ויקרא י, א) שותק כי הוא חווה פער בלתי נסבל בין האבלות האישית הרגשית שמרסקת אותו פנימה לבין האיסור להתאבל בשל חגיגת המשכן, השתיקה משמשת מחסום בפני הקול הפנימי המאיים להתפרץ: "וידום - ממה שהיה רוצה להתאבל ולבכות". אצל הרמב"ם (שם), השתיקה היא אקורד סיום של בני גדול, שכן האב האבל "בכה בקול טרם שנדם", עוד נשמעים בה יפחות והדי יבבות. האברבנאל (שם) מתאר את אהרון כמי שמתאבן בצער, קופא ואינו מסוגל להשמיע גה: "שנהפך לבו והיה כאבן דומם ולא נשא קולו בבכי ובמספד... כי לא נותרה בו נשמה והדבור אין בו".

השנה, אני מציעה לפתוח את סדר הקפות שמחת תורה בהקפה של שתיקה. רגעים של דומייה. נכון בה להצדקה או למחאה, להלם או ליבבה, לאי יכולת להכיל ניגודים או להשלמה, ניקרע יחד בין חנוכת-המזבח לאסון הטרראגי של נדב ואביהוא, בין שמחת-תורה ליגון הטבח, בין כהונה ואבהות. נדע כי לחברי. ות הקהילה שלנו פרשנויות שונות ומנוגדות לדומייה העתיקה וגם לזו העכשווית ונשתוק מעט ביחד.

ת מלחמת יום הכיפורים טבעי היה לחבר ליום הכיפורים המסורתי, שמהותו חשבון-נפש, דין, ובקשת סליחה. את אסון השבעה באוקטובר מאתגר לחבר לשמחת תורה, שמהותה קדושה, חגיגה משותפת והתעוררות לאהבת התורה. ידענו השנה בבהירות כיצד לציין את יום הזיכרון ואת תשעה באב, אולם בבוא פורים ויום העצמאות, התחבטנו קשות בין הרגש והמסורת. כיצד, אפוא, נרקוד השנה בהקפות, איך נאזן בין הרגשות הסותרים? חלילה לנו לקיים חג של שמחה כימים ימימה בבתי הכנסת ובמקביל יום של אבל לאומי ברחוב החילוני. תותחי המלחמה עדיין רועמים והעתידי מי ישורנו, אך סיום שנת אבל הוא זמן יהודי נכון להשתהות ולעצב זיכרון, הנצחה וגעגוע.

הקפה ראשונה: דומייה

תגובת אהרון הכהן למות בניו ביום חנוכת המשכן היא שתיקה, "וַיִּדְם אֶהָרֹן" (ויקרא י, א). הפרשנויות לדומיית האב השכול אינן ניטרליות ונראה כי הבנת תגובת אהרון לטררגדיה האישית שלו משקפת עמדות שונות של הפרשנים לנוכח אובדן וטררגדיות בכלל.

אהרון המדרשי הוא דוגמה להצדקת הדין: "אף על פי שמפיל לך חללים חללים את שתוק" (ובחים קטו ע"ב) ואנו מדמיינים אותו עומד במרכז של חגיגת המשכן, במאמץ עילאי להבין, לסלוח, להצדיק; שכן שתיקה,

הקפה שנייה: איחוי

התורה אינה מספרת לנו מה עלה בגורלם של הלוחות ששבר משה ברדתו מהר סיני אל מול עבודת העגל, אולם בספרות חז"ל נטענת טענה נועזת: "אשר שברת ושמתם בארון" - תני רב יוסף: מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון" (מנחות צט ע"א). לא רק השלם והאלוהי מקומו בארון-הברית, אלא אף השבר, החלק, העדות החיה לנפילה הרוחנית, יש לה מקום בארון היוצא לפני העם למלחמה. הדימוי הציורי והאנושי בו בוחר התלמוד להדגמת הרעיון הוא של תלמיד-חכם "ששכח תלמודו מחמת אונסו" ואינו עוד לוח שלם עליו חרותה התורה. למרות זאת, "אין נוהגין בו מנהג בזיון" (שם וכן ברכות ח ע"ב). בשמחת-תורה תשפ"ד הוכתם החג ונותרנו עם שברי לוחות, שברי תפילות. במהלך השנה הפכנו אנו שברים וחלקים של שלם, המבקשים ארוכה. שברי הלוחות הם גם הזמנה לחדשנות וליצירתיות ביחס לתורה, שאינה סגורה ושלמה, אלא יש בה סדקים מזמינים וכניסות צדדיות. אמירתו המהפכנית של רב יוסף מזמינה את כולנו לתוך ההיכל, להתחבר ולהתאחות, לתור אחר מקום בארון-הברית, כל אחד כפי כוחו, כל אחת כפי כוחה.

בהקפה שנייה נתחבר, במעגלים גדולים מתנועעים של חברות וחברים, שבכל דור ודור עומדים, ידיהם על כתפי רעיהם, אשר ישמיעו קול ברמה, ישירו בצוותא שיירי יחד ורוממות, שיעלו מעלה על כנפי רוח; שיירים שקטים, חפצי חיים, מלאי תקווה; שיירי מרפא ואופטימיות, מתידי צדורה.

הקפה שלישית: אמפתיה

משנה מרתקת במסכת מידות מסדירה את ההתנהלות בהר-הבית ברגלים וקובעת כי: "כָּל הַנִּכְנָסִין לְהַר הַבַּיִת נִכְנָסִין דָּרָךְ יָמִין וּמְקִיפִין וְיוֹצְאִין דָּרָךְ שְׂמָאל", אולם לכלל יש יוצא-מן-הכלל: "חוץ ממי שאָרְעוּ דָּבָר, שֶׁהוּא מְקִיף לְשְׂמָאל" (משנה מידות ב, ב). מדוע לייצר לכתחילה מכשול ולשלוח עולי-רגל לפלס דרכם בכיוון הפוך מההמון? בלשון ספרותית מרגשת עונה המשנה כי מטרת היפוך הסדר היא אמפתיה.

ההקפה משמאל מייצרת חריגה מהשגרה ומהכלל על-מנת לגרום לבאים מנגד להתעניין בצעד האבלים/המנוודים (ובמקבילה בשמחות ו-יא, אף בחולים ובמאבדי האבידה), לנחמם, ולהתפלל עליהם. המילים: "מה לך", מבטאות אנושיות, קשב, דאגה ואף הכלה של 'החלשים זמנית' בתוך הקהל, הזמנתם להצטרף לחג וקריאה לציבור ללמוד על מצבם. תגובות הקהל רגישות ומנחמות, והאחריות לתיקון מוטלת באיזונים שונים על האבלים והמנוודים, על הקב"ה ועל הקהילה, שנושאת אחד משישים בצערם. ומה דינה של קהילה אבלה, שאינה יכולה להחריג עצמה מן הקהל, שכן כולם יחד שרויים בצער, חוו אובדן, כה זקוקים לנחמה?

בהקפה שלישית נכיר באבל ונשאל זה את זה: 'מה לך', אף נקשיב לתשובה. פתקי שמות, ריקודי זוגות או שיחות ספונטניות, לא רק 'שלומי כשלוש עמי', לא רק ריקוד קהילתי או תפילה משותפת, אלא קשב ליחידים. ות, אמפתיה, חריגה משגרה, הקפה משמאל.

הקפות רביעית וחמישית: אף-על-פי-כן ולמרות הכל

בפורים 1940, דרש האדמו"ר מפיאסצנה (ה'אש-קודש'), בגטו וורשה על השמחה. הוא לימד שהשוואה בין פורים ליום-הכיפורים ('כ-פורים') נובעת מהכרח לכפות על הרגש:

”שכמו יום הכיפורים, התענית והתשובה לא אם רוצה האדם לעשותם - עושה, רק בין אם רוצה, בין לא, מקיימם מפני גזירת הקב"ה. כך גם שמחת פורים - לא רק אם האדם מעצמו בשמחה, או על-כל-פנים במצב שיכול לשמוח... גם אם הוא בשפלות ובשבירת-הלב, המוח וכל כולו נרמס, חוק הוא שצריך על-כל-פנים איזה ניצוץ של שמחה להכניס אל לבו.”

שמחה בגטו ורשה היא תמונה שקשה לדמיין ואף על פי כן ולמרות הכל, דורש ה'אש-קודש' מקהילתו לעלוז ומבטיח שהמאמץ יהיה כדאי וכפי שעיצומו של יום הכיפורים מכפר גם על תשובה שאינה שלימה, כך יפעל גם עיצומו של יום הפורים:

”אף שלא היה האיש הישראלי בשמחה כפי שצריך להיות... מכל מקום הישועה והשמחה שהפורים פועל על ישראל, גם עתה פועל ועושה.”

ואם בפורים כך, על אחת כמה וכמה שבשמחת תורה כך.

הבה נראה בהקפות רביעית וחמישית, הקפות של אף על פי כן ולמרות הכל, של כפייה על הרגש, של שמחה גדולה, גם אם אינה שלימה, שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה.

”מה לך מקיף לשמאל?”

”שְׂאֵנִי אֲבֵל”

”הַשׁוֹכֵן בַּבַּיִת הַזֶּה יִנְחַמְהָ!”

”שְׂאֵנִי מְנַדָּה”

”הַשׁוֹכֵן בַּבַּיִת הַזֶּה יִתֵּן בְּלִבָּם וַיִּקְרְבוּ”

(גרסת ר' מאיר)

”הַשׁוֹכֵן בַּבַּיִת הַזֶּה יִתֵּן בְּלִבָּהּ וְתִשְׁמַע לְדַבְרֵי

חֲבֵרֶיהָ, וַיִּקְרְבוּ” (גרסת ר' יוסי)

הקפה שישיית: תקווה

הפיוט 'אנא ה' (אלהי הרוחות), הפותח כל אחת מההקפות האשכנזיות בשמחת תורה הוא פיוט קדום, אולי מפיוטי ההושענות במקור, שפוצל לשבעה חלקים. הוא מכיל כינויים שונים לקב"ה, בסדר הא"ב וכן בקשות תשועה חוזרות ונשנות. הביטויים החוזרים על עצמם בבתי הפיוט הם פסוקי תהילים הקוראים לקב"ה: "הושיעה נא... הַצְלִיחָה נָא" (תהלים קיח:כה) ומענה הקהל: "עֲנֵנוּ עֲנֵנוּ בְּיָוֵם קָרְאֵנוּ". מזמור קי"ח, שמהווה חלק משמעותי מתפילת הלל, הוא מזמור של שבח והודיה על ניצחון, אך משולבות בו גם תחינות ובקשות, מעט המחזיק את המרובה. במשנה, מתוארות התחינות כמלוות את הקפת המזבח בסוכות: "בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים: אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא" (משנה סוכה ד, ה). נראה כי ייחודן של המילים העוצמתיות במבט שהן נותנות הן בהווה והן בעתיד - מבקשות תשועה מיידית מיד צד, אך גם מפנות פנים אל המחר ומייחלות להצלחה ושגשוג. לקב"ה מיוחסות הן הצרה והן ההצלה, וידו המושטת נקראת להושיע באחרית שתבוא ולא רק במצרים העכשוויים.

בהקפה השישית נשיר מזמורי הלל הכוללים זעקה, תחינה ובקשה לעתיד; שיש בהם פנייה אל העוז האלוהי לישועה, בקשת תקומה מעפר לדלים, פתיחת מוסדות, מענה מן המצר. אני בוחרת לשמור במהלך ההקפות על החלוקה המסורתית של הפיוט לשבעה ולהתחיל כל הקפה במילותיו. ההקפה השישית תסתיים בתקווה היהודית האוטופית: "לשנה הבאה בירושלים הבנויה".

הקפה שביעית? צמצום

בפולמוס מול הפרושים, המונעים עצמם משמחה ומותרות בעקבות החורבן, מציע ר' יהושע להיפרד מן הצער ולפנות אל עבר השגרה והחיים, אפילו להעז ולציין רגעים שמחים ומשפחתיים משמעותיים ללא רגשות אשמה, אולם "בכל עצב יהיה מותר" (משלי יד, כג). הרגעים החגיגיים ייחגגו בכל הודם, אך ישולב בהם היעדר מינורי שיטיל זרקור של אור ומודעות על חוסר השלמות שבעולם, בעקבות החורבן.

”סֵד אָדָם אֶת בֵּיתוֹ בְּסִיד וּמְשִׁיר בּוֹ דָּבָר מוּעָט... עוֹשֶׂה אָדָם כָּל צְרָכֵי סְעוּדָה וּמְשִׁיר דָּבָר מוּעָט... עוֹשֶׂה אִשָּׁה כָּל תְּכֵשִׁיטָהּ וּמְשִׁירָת דָּבָר מוּעָט...” (בבא בתרא ס ע"ב).

בית חדש ייקנה ויטויד, אולם 'אמה-על-אמה' בו תישאר גלויה ותזכיר את העבר; סעודות מפוארות סביב אירועים חגיגיים ייחגגו ברוב עם, אולם תיגרע מהן מנה שתסב את תשומת הלב לחסד; תכשיטי הנשים יענדו

בהדר, אולם לא במלאות. בפירוט האמוראי מצורף לרשימה אירוע טרנספורמטיבי נוסף - נישואין. אפר שריפת המקדש המושם בראש חתנים, או בווריאציה שלנו - שבירת הכוס בחופה, המסמלים גם הם את זיכרון האובדן ואת היעדר השלימות, שביב של צער דווקא ברגעי הפלגת השמחה!

ברוח זו, אני מציעה לוותר על ההקפה השביעית, להפסיק את הפיוט לפני סופו, לפגום סמלית בשלימות, בהרגל, במספר הטיפולוגי, להכיר במציאות של שבר.

יזכור

בארץ ישראל, שלא כמו בתפוצות, מתערבב בשמחת תורה חג שמיני עצרת, החג המקראי החותם את ימי הסוכות, שיש בו מכובד הדין של ימים נוראים. בחוויית התפילה, משתלבות תפילות הגשם מלאות הכיסופים בהקפות המתרוננות, ברכות הרגל עוטפות את קריאת התורה מבראשית, תפילת היזכור הנוגה נארגת בברכת חתני וכלות התורה, ניגוני התשובה מתחלפים בצהלות ריקודים ואווירת היום נעה, משתרגת בין שמחה וכבוד ראש. בחוויה הארץ ישראלית, כל אחד משני החגים משלים את רעהו ומאפיל על רעהו, אך, שמחת תורה, לתחושת, נטלה עד היום את הבכורה. שמא הגיעה העת לפנות מקום של כבוד לשמיני עצרת ולמשוך את הפרידה מימי הדין קמעא קמעא?

את ההקפה החסרה, נשלים בהקדמת תפילת היזכור לרגע סיום ההקפות. לאחר ששתקנו יחד, איחינו קרעים, גילינו אמפתיה, שמחנו שמחה מזוקקת ופיללנו תחינות, עולה הצורך להקדיש רגע לזיכרון פנים ושמות פרטיים, להתפלל לעילוי נשמתם של קרובי וקרובות משפחה, קדושי השואה, נופלי מערכות ישראל, ונרצחי טבח השבעה באוקטובר; ואף להפיל תחינה לשיבתם של החטופים והמפונים לביתם במהרה.

אציין כי הצעה זו נוגעת לשמחת תורה תשפ"ה, הנושאת את מטען יום השנה לטבח. יש לתת דעתנו על ההבדל בין חג שמחת תורה הראשון, המתרגש עלינו, לבין שמחות התורה של העתיד, שירחקו מן היום, ויוכלו לשאת את נטל הזיכרון באיזון אחר, במנשא צד, בבחינת ההבדל בין 'פסח מצרים' ל'פסח דורות'.

ולוואי ונזכה לחגוג ולשמוח יחד עם החטופים והחטופות שישובו ציון ברנה ושיתקיימו בכלנו דברי מזמור תהלים, בפירוש מצודת ציון: "וְהִתְחַלְלָ לְו" - "והתחולל", מלשון תוחלת ותקווה" (תהלים לז, ו ומצודת ציון על אתר).

1 דאו הרחבה על דגמי ההתמודדות עם החורבן בסוגיה זו, במאמרי שיוצא לאור בימים אלו בגליון אופקים 5 של מכון הרטמן.

יזכור תשפ"ה

אריאל פיקאר, קהילת ידידיה ירושלים

המסורת היהודית יצרה דפוסים שונים לזיכרון אלו שאינם איתנו עוד. תפילת יזכור היא אחת מהן, המגיעה בלב החגיגות ולכמה דקות מאפילה בעצב וכובד ראש על שמחת החג. בשנה זו בה כולנו אבלים כעם, ניתן לאבל הלאומי מקום בתפילת יזכור לצד האבל הפרטי והאישי של המשפחות

במחיצתם של אלו המזכירים את המתים. המנהג השני הוא שאין מזכירים נשמות בשנה הראשונה לאחר פטירת קרוב המשפחה. אחת הסיבות לכך היא החשש שבשנה הראשונה, כשהאבלות עוד טרייה כל כך עלולה אמירת ה"יזכור" להיות טריגר קשה מדי עבור האבלים ורק בשנה שאחריה יוכלו להתמודד עם רגע קשה זה.

נדמה לי שבחג שמחת תורה בשנה זו, יום הזיכרון הראשון לאסון תשפ"ד, עלינו נקהילות להתייחס באופן שונה לתפילת היזכור הזו שבה נזכיר גם את חללי שמחת תורה והמלחמה שבאה בעקבותיה. בשנה זו כולנו אבלים, בין אלו שאבדו קרוב משפחה ובין אלו שלא. כולנו אבלים מפני שחללינו נפלו על קדושת ה', הם נרצחו או נפלו בקרב, בשל היותם יהודים ויהודיות, ישראלים וישראליות. ככאלו, הם יצגו את כולנו. כולנו אבלים בגלל שהאיום על מדינת ישראל הוא איום על כל ישראלי ועל כל יהודי בעולם. כולנו אבלים בגלל שטרם הצלחנו לשחרר את כל החטופות והחטופים החיים ולהביא את כל מתינו לקבר ישראל. בשנה זו, אף אחד אינו יכול להתרחק ולהגיד לעצמו שהוא אינו אבל. בשנה זו, אנו נאלצים לציין את שמחת תורה כשצער ושמחה, אבל ותקווה משמשים בערבוביה. ולכן, למרות הקושי והחשש נזכיר גם את הנרצחים והנופלים בקרב של שנה זו. איננו יכולים להרשות לעצמנו את הפריבילגיה של חיים בבועה. בהזכרת נשמות של שמחת תורה תשפ"ה נבטא את כאבנו ואבלנו הלאומי ואת השתתפותנו בכאבם העצום של המשפחות הרבות שעבורם זהו אבל פרטי ואישי.

קובי משפחתנו שהלכנו לעולמם הם תמיד חלק מחיינו ואנו מזכירים ונזכרים בהם מעת לעת. המסורת היהודית יצרה דפוסים שונים לזיכרון הנפטרים. יש טקסי אבלות של הקבורה, השבעה, השלושים, אחד-עשר חודש ושנים-עשר חודש. מעבר לזה, יש טקסים ותפילות לתאריך הפטירה מדי שנה (יארצייט). בקהילות הספרדים אומרים את תפילת "אשכבה" בזמן שקרוב משפחה של הנפטר/ת עולה לתורה בסמוך ליום השנה: בשני או חמישי, בשבת או בחג. האשכבה נהגים לומר את תפילת "אל מלא רחמים" בקריאת התורה במנחה בשבת הסמוכה ליום הפטירה. לאשכבה מנהג נוסף, והוא לומר את תפילת "יזכור" ביום הכיפורים, בשמחת תורה, בשביעי של פסח ובשבועות (ללא תלות ביום השנה). בימים אלו, של שמחה והתעלות אנו נזכרים במי שאינם איתנו ברגעים מיוחדים אלו. תפילה מיוחדת זו אשר רבים מקפידים לאומרה יוצרת בבית הכנסת אווירה של עצב וכובד ראש בעיצומם של ימי השמחה. ואולי יש בה מן הניסיון לקיים את הפרדוקס של "וגילו בְּרַעְדָּה" - במקום גילה שם תהא רעדה (בבלי יומא ד ע"ב).

בספר קיצור שולחן ערוך (קלג, כא) מובאים שני מנהגים אשכנזיים הקשורים בתפילה זו: "וְנִזְכָּרְנוּ כִּי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָב וְאִם, יוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַת הַזְּכָרֶת נְשָׁמוֹת. גַּם נוֹהֲגִין שֶׁבְּתוֹךְ שְׁנֵה רֵאשׁוֹנָה לְמִיתַת הָאָב אוֹ הָאִם, יוֹצֵא גַם כֵּן מִבֵּית הַכְּנֶסֶת". המנהג הראשון (שבקהילות רבות החליטו לבטל אותו ואף להוסיף תפילה למי שהוריו בחיים) מצביע על החרדה העמוקה שלנו מנוכחותו של המוות. מי שקרובו בחיים מעדיף שלא להיות

מגשמים לדמעות: בין בקשת גשם לזעקת יגון

הרב ד"ר ג'ייסון רוגוף

תפילת הגשם מהווה ביטוי עז לתלותנו במים כמקור חיים וברכה, בסיום התפילה מופיע הפסוק מתהילים "...נשפך דמם כמים". אולי כאן טמונה התשובה לשאלה כיצד נוכל לבקש ברכה ולחגוג בזמן שאנו עדיין סובלים מייסורים?

ומעלה זיכרונות קשים של קדושי השם שדמם נשפך כמים. זיכרונות אלו מהדהדים לאורך ההיסטוריה היהודית, וכמעט בכל דור אנו נאלצים להתמודד עם טרגדיות דומות. אבל איך ייתכן שהמשפטים האלה, כל כך רלוונטיים היום בגבולות מדינת ישראל, אומה שהוקמה כדי להגן על אזרחיה מזוועות העבר. דברי התפילה מהדהדים באופן עמוק ומייסר.

השימוש בביטוי 'נשפך דמם כמים' אינו מקרי. מקורו בתהילים עט, המתאר את חורבן ירושלים ואת רצח העם היושב בציון. הפסוקים שם קוראים לה' להתערב ולהציל את עמו מצוריו. למרות המצוקה הקשה, המזמור מסתיים באמונה בה' ובגאולה העתידה.

הקפיצה הזו בין בקשת הגשם לבין זיכרון הקורבנות יוצרת מתח רב. הפייטן, כאילו, שואל את עצמו: כיצד נוכל לבקש ברכה בזמן שאנו עדיין סובלים מייסורים? התשובה לכך מצויה, אולי, בדברי יונה הנביא: 'אֶפְפוּנִי מִים עַד־נַפְשׁ תְּהוּם וְסִבְבֵּי סוּף חָבוּשׁ לְרֵאשִׁי'. הפייטן מזדהה עם יונה, הטבוע במצלות, וקורא לה' להושיעו. השימוש בדימוי הטביעה מעביר תחושה של חנק וייאוש, אך גם של תקווה. הרי יונה יצא מהבטן של הדג, ואנו, בתפילתנו, מבקשים מהקב"ה להוציאנו מהמצוקה ולהעניק לנו גאולה.

בשנה זו, יותר מתמיד, אנו זקוקים לגשמי ברכה, הן במובן הפיזי והן במובן הרוחני. אנו מתפללים שהקב"ה ישמע צעקתנו ויענה לטוב. אמן.

בשמיני עצרת, בישיבת לובלין, עבר בהתרוממות רוח ונפש רבינו הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל. סעד בשמחה וטוב לבב עם הבחורים והשמייע, כדרכו, דברי תורה וחסידות. ניכר היה עליו שהוא מתאמץ להסיר ולהשכיח מליבו את כל תלאות הכלל והפרט שהעיקו על לבו. דבר זה עלה בידו אך לרגע. שב צף ועלה מצב העם היהודי. ממשיך להקיז את דמו על דבר כבוד שמו. היה זה בתפילת גשם שנערכה בבית הכנסת ע"ש המהר"ם. רבינו עבר לפני התיבה וכאשר הגיע למשפט "תולדותם נשפך דמם כמים", חזר עליו בקול בוכים מספר פעמים: "הוי הוי, רבש"ע! תולדותם נשפך דמם כמים! עד מתי, רבש"ע?" הקהל התייפח בבכי כבוש, אבל בכיית רבינו עלתה על כולנה." (ספר ישיבת חכמי לובלין ח"ב עמי שט"ז)

תפילת הגשם מהווה ביטוי עז לתלותנו במים כמקור חיים וברכה. התפילה מהווה את שיא בקשותינו למים במהלך חג הסוכות, שבו אנו 'נידונים על המים'. הפיוט 'זכור אב' מהווה מעבר בין בקשת הטל לבין בקשת הגשם. הוא מזכיר את האבות הקדמונים ומקשר בין מקורות בתורה ובמדרשים המתארים כיצד ניצלו מן המים והתברכו במים. כך, הפייטן מבקש להמשיך את המסורת ולזכות לגשמי ברכה בזכותם.

הבית האחרון של הפיוט ממשיך במגמה זו, מזכיר את קריעת ים סוף ואת המתקת המים המרים במדבר. אך לפתע, בשתי השורות האחרונות, חל שינוי דרמטי: 'תולדותם נשפך דמם עליך כמים / תפן כי נפשנו אפפו מים'. הפייטן קוטע את הרצף ההיסטורי

איך נשמח בשמחת תורה?

הרב מישראל ציון, קהילת קלוזנר ירושלים

בילדותי, כאשר היו שואלים: "איך היו התפילות בראש השנה?" התשובה המסורתית הייתה: "נראה איך תהיה השנה, ונדע". לפי ההיגיון הזה, תפילות תשרי תשפ"ד היו כישלון קולוסאלי. ואיך ניגש לתפילות השנה בידיעה שנכשלנו בשנה שעברה?

בימי משבר. בשנת תש"ג, 1942, כאשר חורבן יהדות אירופה היה בעיצומו, חידש הרב יצחק ידידיה פרנקל שכנגד ההקפות שלא יתרחשו בפולין וגרמניה, יקיימו הקפות בתל אביב. בשנת תשפ"ד, 2023, עוד היו בתי כנסת שהספיקו לקיים הקפות בשמחת תורה, אבל הקפות שניות כבר לא היו בשום מקום. מה אם כן נחדש אנו בשמחת תורה השנה?

חג שמיני עצרת,
שהמדרש מספר שכולו
נובע מהרצון של הקב"ה
לעוד יום אחד של
אינטימיות, יום אחד של
"יחד", כבר אינו יום של
שיאי קירבה ואהבה. זהו
יום פצוע, ושכל שמחה
שתרחש בה - עליה
להיבנות מתוכה

לפני שנפסע בשביל הזה, יש מספר דברים שברורים כבר עתה: שמחת תורה לעולם לא תהיה כשהייתה. ומאידך: אנו נמשיך (גם) לרקוד, ונמשיך לשמוח בתורה. אך דבר כבר לא יהיה מובן מאליו. כשם שאין יום כיפור בלי זכר מלחמתה, כשם שאין ט' באב בלי זכר גירוש ספרד והאקציות בגטאות. התוסף רובד נוסף של זיכרון יהודי לסיפור של החג. והשנה במיוחד,

בשנים רגילות, המפתח שפותח את שערי השנה החדשה הוא תפילות השנים הקודמות. הידיעה שאנו יכולים להישען על מגינות הדורות הקודמים, להתמסר לתחושת ה"גירסא דינקותא" על השפתיים שלנו, היא זו שגורמת לחגי תשרי "לעבוד" על נפשנו בכזו אפקטיביות. גם אלו שלא מחבבים במיוחד את תפילות הימים הנוראים או את ההקפות של שמחת תורה, יש משפט או תו שפותח את המנעול החלוד שעל הלב, שפורץ את החומה שמבדילה בינינו לבין אבינו שבשמיים, ולו לדג. בתקופות של שינה רוחנית, "נוסח" החזנים וסלסול הפייטנים מעוררים אותנו משנתנו. בתקופות של מבוכה ודיסאוריינטציה - מסורות התפילה של החגים מעניקות לנו עוגן. וכששוב חוזר הניגון, שערי תפילת הלב נפתחים, ועמה שערי השנה החדשה. זה החוזה שבינינו לבין מחזור התפילה של חגי תשרי.

לא כך השנה. השקט שהופר בשעה 06:29 בבוקר שמחת תורה תשפ"ד, בשיאם של 21 ימי תפילה אינטנסיביים של העם היהודי, מהווה הפרה של הברית שבין עם ישראל לתפילותיו. שמא אירועי יום כיפור תשפ"ד בתל אביב היו צריכים להיות לנו לסימן. גם אחריהם קשה לשוב ולהישען על התפילה. מתוך המבוכה הזאת ניגשים שליחי ציבור וחזנים, גבאיות ורבניות, אל תפילות תשרי תשפ"ה. בחיל וברעדה שלא חווינו מעולם. ומתוך המבוכה והתסכול, עלינו למצוא דרך ליצירתיות וחידוש. למזלנו, חג שמחת תורה כבר מכיל בתוכו את לקחי היצירתיות

זוהי הזמנה לבצע את
ההקפות של שמחת
תורה בהקפות של תחינה
על העולם הזה. הקפות
שתפקידן לבנות את
הכוח, החוסן, האמונה,
והשמחה הפנימית
והקהילתית שיידרשו לנו
בשנה הבאה עלינו, כדברי
תפילת הגשם: לברכה ולא
לקללה, לחיים ולא למוות,
לשובע ולא לרזון

נשיר אותו בקצב איטי ומוקפד. לאט לאט, הקצב
והתחינה נבנים עם הקהל ועם סיבובי ספר התורה. עד
שהתחינה והזעקה שבנינו בכל ימי סוכות - "הושיעה
את עמך!" - תינשא מעלינו ותישא אותנו לקריאה
קהילתית משותפת: "ורעם ונשאם עד העולם".

"לולי תורתך שעשועי"

הקפות כשמחה שלא מהעולם הזה

אין שמחה רגילה בשמחת תורה בשנה הזאת. אין
נשיר ונרקוד כשמסביבנו משפחות שאיבדו את
יקיריהן, ילדים שנעקרו מבתיהם, בני משפחה
שדואגים על לוחמיהם? אבל השנה הזאת היא
הזמנה לשמחה שלא מהעולם הזה: הזמנה
לשמחה מסיני.

מספרים על רבי אליעזר ורבי יהושע שכאשר היו
לומדים וחורזים מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים,
האש הייתה מלהטת סביבם ומקיפה אותם, והדברים
היו שמחים כנתינתם בסיני. במחול הפשוט והכנה של
קהילות בשמחת תורה, לעיתים מרגישים את האש
הזאת. אם בחג השבועות או מציתים מחדש את
אש התורה על ידי הלימוד בתורה הפתוחה, בשמחת
תורה או שמחים בעצם קיומה של התורה, אפילו
מבלי לפתוח אותה, והדברים שמחים כנתינתם בסיני.
הריקודים שלנו בשמחת תורה הם שיחזור של אש
הלימוד של רבי אליעזר ורבי יהושע, שיחזור של אש
השמחה של נתינת התורה בסיני עצמה. זוהי שמחה
שאינה נובעת ממצבו של העולם הזה, אלא מהידיעה
שניתן לנו עוגן ממעבר לעולם, ושתפקידנו למשוך
אותו אל תוך עולמנו. התורה החזיקה אותנו, את העם
היהודי, גם כשההיסטוריה סטרה לנו בפנים שוב ושוב.
לפעמים קיבלנו סטירות אלו בשל עוונותינו, ולפעמים
על לא עוול בכפינו, אבל בשני המקרים חזרנו לאחוז
בתורה, למצוא בה שמחה. זו השמחה שעלינו לחפש
בתורה השנה.

אם תהיה שמחה בשמחת תורה, זוהי רק שמחה
שהולכת ונבנית מתוך העצב והמספד. חג שמיני עצרת,
שהמדרש מספר שכולו נובע מהרצון של הקב"ה לעוד
יום אחד של אינטימיות, יום אחד של "יחד", כבר
אינו יום של שיאי קירבה ואהבה. זהו יום פצוע, ושכל
שמחה שתרחש בה - עליה להיבנות מתוכה.

בדברים הבאים אבקש לשרטט שלושה מסלולים
להקפות שמחת תורה. הם שונים מה"מובן מאליו"
של מנהגי שמחת תורה בקהילותינו, אבל ההיגיון
שלהם נמצא מתחת לפני השטח של המסורות
המוכרות. לכל הצעה פסוק ידוע של שמחת תורה,
פסוק שהשיבה אליו בעיניים המחודשות שקיבלנו
בשנת תשפ"ד, עוזרת לנו לקבל ממנו כוחות מחודשים.

"אלוהי הרוחות - הושיעה נא!" הקפות כתחינה על העולם הזה

בבית הכנסת של ילדותי, כמו גם בבית הכנסת שבו
אני מגדל את ילדי, שמחת תורה הוא יום שיא של
שמחה וריקודים במרחב הקודש של בית הכנסת,
בנוכחות התורה הקדושה ולכבודה. אך המילים של
ההקפות התקיימו באי הלימה למנגינות השמחות
שהושרו אחריהן. הקשבה מחודשת למילים העתיקות
של הפיוט שהונהג כבר במחזור 'ויטר' בימי הביניים,
מבהירות שלא שירי דיצה וחדווה יש לשורר כאן, אלא
זעקות בקשה ותחינה: "אלוהי הרוחות - הושיעה
נא!" או "חי וקיים, הצליחה נא" "גואל חזק עננו, ביום
קוראנו!". ההקפות של שמחת תורה הן המעגל השמיני
שחופף על שבעת מעגלי ההושענות הנאמרות בכל ימי
סוכות, בהן אנו נידונים על המים. הערבות המתייבשות
על ארון הקודש מצטרפות לזעקה הנאמרת בנוכחות
ספרי התורה שהוצאו ממנה, בטקס שיש בו היבטים
של תפילת תענית הציבור: כל ספרי התורה מוצאים
לרחובה של עיר, והעם זועק יחדיו: הושיעה נא!

התחינה על המים הגשמיים הופכים לתחינה על מי
התורה, שתבוא ותחדש אותנו, שתביא לנו נחמה,
שתפתח לנו שערים חדשים בהבנת התורה והמציאות
ומתוכה שבילים חדשים בקיום מצוותיה בעולם הזה.
זוהי הזמנה לבצע את ההקפות של שמחת תורה
כהקפות של תחינה על העולם הזה. הקפות שתפקידן
לבנות את הכוח, החוסן, האמונה, והשמחה הפנימית
והקהילתית שיידרשו לנו בשנה הבאה עלינו, כדברי
תפילת הגשם: לברכה ולא לקללה, לחיים ולא למוות,
לשובע ולא לרזון.

ומהו בעבודה? את ההקפה הראשונה ניתן לפתוח
ב:"הושיעה את עמך, וברך את נחלתך". הוא השיר
עליו התאמנו בכל ימי ההקפות של סוכות, אך הפעם

ומהו בעבודה? ניתן להציע כי ההקפות השנה, במיוחד בערב, אינם עבוד הדור המבוגר כמעט בכלל. מי שליבו אינו מאפשר לרגליו לרקוד, טוב יעשה ותעשה אם תצא ללמוד תורה או לומר תהילים בחדר אחר. השנה יותר מכל שנה, ההקפות הן עניין לדור הבא. ואולי המבוגרים יצטרפו בהקפה האחרונה, בשירה איטית ואז הולכת ומתחזקת של "ברוך ה' מציון, וראה בטוב ירושלים, כל ימי חיך. וראה בני לבניך, שלום על ישראל."

בהקפות, להשתטות
שבמחול, בחלוקת
הסוכריות עד בלי די,
ובמנהגי קריאת התורה
על ידי ילדים - בכולן אנו
יוצאים מגדרנו כדי לחנך
לאהבת התורה

את המענה למבוכה שלנו מול שמחת תורה תשפ"ה, מבוכה ראויה ופורייה, הצעתי למצוא בתוך המילים של פיוטי ופסוקי שמחת תורה שנישאים על שפתינו כבר שנים. דווקא העובדה שלא ניתן לשוב ולאומרם כמצוות אנשים מלומדה - היא המפתח שיכולה לפתוח לנו שנה חדשה, והתחלה חדשה מבראשית. שמחת תורה כבר לעולם לא תהיה כשהייתה, אך יהודים תמיד ידעו כיצד לשלב פרקים חדשים של תולדותיהם לתוך מנהגי תפילותיהם, ולפרש מחדש את הפסוקים העתיקים בעזרת המציאות המתחדשת עליהם. ויהי רצון שתהיה לברכה, ולא לקללה, לחיים ולא למוות, לשובע ולא לרזון.

ומהו בעבודה? לשיר בכוונה ובאמונה את "לולי תורתך שעשועי - אז אבדתי בעיני". לאחר שנפגשנו פנים אל פנים עם המוות ועם סכנת האובדן, נזכרנו עד כמה היכולת לחיות עבור משהו גדול יותר מחזיקה אותנו בחיים. המחשבה על לחיות עבור התורה, ועבור העם שלו היא ניתנה, סייעה לנו להחזיק את הראש מעל למים פעם אחר פעם. כמוהו עוד ניגון מתבקש בכל שנה, והשנה יושר אחרת: "תורת ה' תמימה - משיבת נפש". אנו כה זקוקים להשבת נפש, בואו נתפלל ונשיר שהשנה בשמחת תורה, האחיה בתורה תהיה לנו למשיבת נפש, בכוח שלא מהעולם הזה.

"וראה בני לבניך" (ולבנותיך):

הקפות כחינוך לאהבת תורה בדור הבא

ובעצם מי בכלל שמח בשמחת תורה, יאמרו רבים? האין זו הזדמנות מצוינת לשוב אל הביקורת של קהילות מערב אירופה במאה ה-19 שהודעקו כנגד מנהגי הריקודים של שמחת תורה כאשר הגיעו לראשונה מפולין? מה רבים הם חברי הקהילה שמסננים שמכל החגים היו מדלגים בשמחה על שמחת תורה. האין זו השנה לבטל את ההקפות כליל? בשיחה שקיימנו בקהילה לקראת החגים, קראה אחת הגבאיות: אני לא רוצה לרקוד בשמחת תורה, אבל בשביל הילדים שלנו עלינו לעשות זאת. השנה כבר לבשנו תחפושות בפורים, שרנו בחנוכה ורקדנו ביום העצמאות "עבור הילדים" - בשמחת תורה על אחת כמה וכמה, כך קראה. ואמנם, הגיונם של מנהגים רבים בשמחת תורה נובעת מרציונל של פריצת ההנהגות הרגילות על מנת להאחיב את התורה על הילדים. כך בהקפות, להשתטות שבמחול, בחלוקת הסוכריות עד בלי די, ובמנהגי קריאת התורה על ידי ילדים - בכולן אנו יוצאים מגדרנו כדי לחנך לאהבת התורה.

נאמני זכרון

הרב איתן טוקר

במהלך השנה האחרונה רבים מאיתנו פגשו בסיפורם של הנופלים, למדנו עד כמה היה עולמם מלא בתוכן. השנה, עת נאמר את תפילת הזכור, נמצא לעצמנו סיפור זכרון אחד שנרצה להעביר הלאה. נהיה אנחנו נאמני הזיכרון

לאחר שנה רוויית אבל, שבה הדהדו תפילות אזכרה לחיילים צעירים שנקטפו בשיא חייהם, אולי כעת, יותר מתמיד, אנו חשים כמה אנו זקוקים לנוכחותו של אלוהים, שיסייע לנו לשמר את זכרם של אלה שאיננו מסוגלים להכיל במלואם בזיכרונו לבד. **כמה שעות הקדשנו להכיר את חייהם וללמוד את סיפוריהם? ככל שנעמיק בהם, כך יתקרבו אלינו, כמעט כילדינו שלנו. וככל שנחוש את נוכחותם, כך יגבר כאב אובדנם. ובכל זאת, כפי שקורה עם ילדינו, לעולם לא נדע אותם באמת.** לא אותם, לא את כמעט 1,300 הנרצחים בידי חמאס ב-7 באוקטובר, לא את הרבים והחפים מפשע שמתו במלחמות השנה האחרונה, ולא את מיליוני בני עמנו שנרדפו, ניצודו ונרצחו לאורך ההיסטוריה רק משום שהיו יהודים. גם אם ננסה בכל כוחנו, לא נוכל להכיר אותם במלואם. לא באמת. אבל אלוהים יכול.

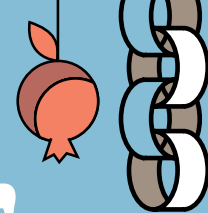

אלוהים הוא הבוחן כליות, בעל מבט הרנטגן הרגשי החודר לעומק נפשנו. הוא היחיד המסוגל לצייר תמונה רב-ממדית של כל אדם, להכיר אותנו בשלמותינו. באופן נשגב מבינתינו, אלוהים זוכר את כולם. הוא יודע כל אחד ואחת מהם. מי ייתן ויזכור אלוהים את כל הנשמות שאנו מעלים בזיכרונו בעוד אנו משתדלים לכבד ולזכור את אלו שאיבדנו, נתנחם בידיעה שכל נשמה נצורה לנצח בזיכרונו של אלוהים, המכיר אותן באמת, ושלעולם לא תאבדנה ממנו.

מירת יזכור היא חוויה המעוררת ענווה עמוקה. אנו יושבים כנאמני זכרם של הנפטרים, לעיתים חולקים את המשמרת הזו עם אחרים - בין אם הם לצדנו או במרחק אלפי קילומטרים. לפעמים אנו אף מתווכחים על זכרם, ברזו או במפורש, בשאלת מורשתם האמיתית. אך במבט כן פנימה, נגלה שאיננו מכירים לעומק את האנשים אותם אנו מנציחים ברגעים הקדושים הללו. לאלה שקדמו לנו יש פרקי חיים שלמים שמעולם לא היינו עדים להם. אפילו אלה שחייהם הטרגיים התקיימו במקביל לשלנו - לא חלקנו עמם כל רגע ולא יכולנו להכיר כל היבט בחייהם.

מי מאיתנו לא נכח בשבעה וראה את האבלים מופתעים מסיפור של חבר או עמית על הנפטר, המוסיף נדבך חדש לדמות האהובה? אפילו אלה שאיבדו ילד בטרם עת עשויים לחוש תחושה דומה. מי באמת יכול לדעת מה מסתתר מאחורי עיניו של תינוק, ואילו רגשות נשקפים מתוך הבכי והשתיקה המקטעת אותו? במציאות, איננו מכירים לעולם אדם במלואו. ספר ישעיהו מכיל קבוצה ייחודית של פסוקים המדגישה את הנוכחות הבלעדית והמתמדת של אלוהים בחיינו, בכל שלב ושלב: **”שָׁמְעוּ אֵלַי בַּיִת יַעֲקֹב וְכָל שְׂאֵרֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הַעֲמִסִּים מִנִּי בֶטֶן הַנְּשָׂאִים מִנִּי רֶחֶם: וְעַד זָקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שִׁיבָה אֲנִי אֶסְבֵּל אֲנִי עֲשִׂיתִי וְאֲנִי אֶשָּׂא וְאֲנִי אֶסְבֵּל וְאֶמְלֹט:”** ישעיהו מתאר את אלוהים כנוכח ייחודי בכל רגע מחיינו, מהרגעים הראשונים ביותר ועד נשימתנו האחרונה. דווקא ברגעים שבהם אנו חשים את הבדידות העמוקה ביותר, את הפגיעות והניכור, נוכחותו המתמדת של אלוהים לציידנו.

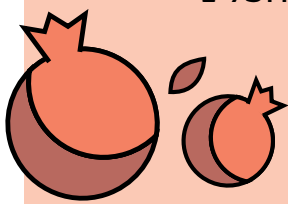

בואו ללמוד איתנו

<p>י"ג באלול 15.9</p> <p>שיעור עם הר' ג'ייסון רוגוף 19:30 תל אביב</p> <p>חזון ישעיהו ערב עיון במלאת 30 שנה לפטירתו של ישעיהו לייבוֹבִיץ 17:45-21:30 ירושלים</p>	<p>י"ג באלול 16.9</p> <p>שלום במרומיו: קריאה בספרות הקבלה לימי תשובה ומלחמה עם אביגיל הראל 16:00 ירושלים</p> <p>סדר מחשבה "יכפר עליכם לטהר אתכם": בין כפרה לטהרה עם הר אלעזר סיימון ובמקביל סדר הלכה</p> <p>דחוייה: הלכות פיקוח נפש, מלחמה ורפואה בשבת עם הר' נדב ברגר 20:30 ירושלים</p>	<p>י"ד באלול 17.9</p> <p>ערב לימוד באנגלית עם ר' מיש המר- קוסוי 20:00 ירושלים</p> <p>תפילה ופיוט עם ר' אורי קריוזר 18:30 באר שבע</p> <p>עם ר' ד"ר אביטל הוכשטיין 20:30 באר שבע</p> <p>שיעור גמרא עם נריה שפירא 19:30 תל אביב</p>	<p>ט"ו באלול 18.9</p> <p>סדר מחשבה "יכפר עליכם לטהר אתכם": בין כפרה לטהרה עם הר אלעזר סיימון 20:30 ירושלים</p> <p>סדר הלכה דחוייה: הלכות פיקוח נפש, מלחמה ורפואה בשבת עם הר' נדב ברגר 20:30 ירושלים</p>	<p>י"ז באלול 20.9</p> <p>קבלת שבת במכון הדר ירושלים</p>
<p>י"ח באלול 21.9</p> <p>תפילה במכון הדר ירושלים 9:00</p>				

<p>י"ט באלול 22.9</p> <p>שיעור עם הר' איתן טוקר 19:30 תל אביב</p> <p>שתיים זו שמעתי: שיח בספרות חז"ל. עם הר' ד"ר אביטל הוכשטיין 20:15 ירושלים</p> <p>קונצרט חגיגי מקהלת חזנות "זמרת הארץ" 19:00 ירושלים</p>	<p>כ' באלול 23.9</p> <p>שלום במרומיו: קריאה בספרות הקבלה לימי תשובה ומלחמה עם אביגיל הראל 16:00 ירושלים</p> <p>סדר מחשבה "יכפר עליכם לטהר אתכם": בין כפרה לטהרה עם הר אלעזר סיימון 20:30 ירושלים</p> <p>סדר הלכה דחוייה: הלכות פיקוח נפש, מלחמה ורפואה בשבת עם הר' נדב ברגר 20:30 ירושלים</p>	<p>כ"א באלול 24.9</p> <p>ערב לימוד באנגלית. עם ר' ייץ גרינברג. 20:00 באר שבע</p> <p>תפילה ופיוט עם ר' אורי קריוזר 20:30 ירושלים</p> <p>שיעור גמרא עם נריה שפירא 19:30 תל אביב</p>	<p>כ"ב באלול 25.9</p> <p>סדר מחשבה "יכפר עליכם לטהר אתכם": בין כפרה לטהרה עם הר אלעזר סיימון 20:30</p> <p>סדר הלכה דחוייה: הלכות פיקוח נפש, מלחמה ורפואה בשבת עם הר' נדב ברגר</p>	<p>כ"ג באלול 26.9</p> <p>ערב עיון תפילה ומגדר מכון הדר ירושלים</p>
---	---	---	---	--

<p>כ"ה באלול 28.9</p> <p>סליחות במכון הדר ירושלים. ממוצאי שבת ניצבים 22:00</p>	<p>כ"ז באלול 29.9</p> <p>שיעור וסליחות בנוסח המשותף בהובלת ר' רפאל פוליסוק 19:30 תל אביב</p> <p>שתיים זו שמעתי: שיח בספרות חז"ל. עם הר' ד"ר אביטל הוכשטיין 20:15 ירושלים</p>	<p>כ"ז באלול 30.9</p> <p>שלום במרומיו: קריאה בספרות הקבלה לימי תשובה ומלחמה עם אביגיל הראל 16:00 ירושלים</p> <p>סדר מחשבה "יכפר עליכם לטהר אתכם": בין כפרה לטהרה עם הר אלעזר סיימון</p> <p>סדר הלכה דחוייה: הלכות פיקוח נפש, מלחמה ורפואה בשבת עם הר' נדב ברגר</p>	<p>ב' בתשרי 4.10</p> <p>ראש השנה תפילות חג בירושלים</p>	<p>א' בתשרי 3.10</p>
--	--	--	--	------------------------

<p>ה' בתשרי 7.10</p>	<p>ו' בתשרי 8.10</p>	<p>ז' בתשרי 9.10</p>	<p>ט' בתשרי 11.10</p>	<p>י' בתשרי 12.10</p>
<p>נפשי נבהלה מאוד: כעס, נקמה, אבל ונחמה</p> <p>שלושה ימי לימוד בעשרת ימי תשובה מכון הדר ירושלים</p> <p>שלישי, ו' בתשרי (8.10) ערב לימוד וסליחות בבאר שבע סליחות מוזיקליות עם אנסמבל טנדו</p>				
<p>יום כיפור תפילות יום כיפור אולם בי"ס יהודה הלוי רח' הצפירה 28, ירושלים</p>				

